

povídka: **ROZHovor**

Jiří Stránský, Tichá pošta

„JDEŠ POZDĚ.“ MĚL JSEM NA NĚHO VZTEK. Hnal jsem se do téhle kavárny, abych opožděným příchodem nesnížil upřímnost svého zájmu, a on si přijde málem až za půl hodiny. Přesně ve chvíli, kdy jsem se rozhodl, že počkám ještě pět minut a půjdu.

„Promiň, jinak to nešlo. Když tě poprošej muzikanti, který jsou o dvě generaci mladší než ty, aby sis s nima zahrál, nemůžeš jim za půl hodiny říct, že už musíš jít, protože máš domluvený vyblití své duše posluchačům rádia.“

„Upozornil jsem tě, že to v redakci možná ani nepřijmou. Nebo že to budu muset různě ušmíkat...“

„A já ti řek, že mi to nevadí, protože mám naději, že se takhle jednou provždy zbavím něčeho, co ve mně ubírá prostor, do kterého by se vešla spousta důležitějších a příjemnějších zážitků.“

„Třeba muzika...?“

„Ta z dneška určitě... Už jsem si dávno přestal myslet, že by to mý píano bylo bůhvíjaký zázrak. A najednou čtyři kluci mladší než mý vnoučata...“

„Vnoučata? Říkals, že jsi sám...“

„To jsem... a najednou tě takoví kluci přesvědčují, aby sis šoupnul nějakou improvizaci, že ti budou jen šolíchat rytmus, aby ti to nekazili...“

„Slyšel jsem, že jsi pořádal jam-sessions i na lágrech. Že jsi za to byl párkrát i v korekci...“

„To už je ale hodně dávno.“

„Kvůli tomu času tady sedíme...“

„Ne ale kvůli nějakým nočním hrátkám kolem píána na Svato-pluku nebo na Rovnosti nebo kde ještě...“

„Když mi Radek Musil na tebe dával číslo, říkal, že zná jen dva mukly, kteří šli sedět kvůli muzice – tebe a nebožtíka Tomáše Svo-radu...“

„Tom byl na rozdíl ode mě někdo, jeho věci se už tehdy hrály i venku, a kromě toho se o něj rvali jako o pianistu, před jeho Beethovenovejma klavírníma koncertama se dodnes smeká. Takže když napsal ten koncert o svobodě a útlaku a ve třetí větě dal na

frak internacionále, vlastně ho museli zavřít... Já jen chtěl utýct, abych nemusel hrát o rozvoranejch mezích a sjednocenejch lánech nebo o stavbách mládeže... To je trochu rozdíl...”

„...a ty se trochu podceňuješ... Radek taky říkal, že do tvé třídy hry na klavír jsou fronty...”

„Přehání. Spíš je to proto, že mi je devětasedmdesát, chci se tam ještě chvíli udržet a nemám přehnaný požadavky...”

„Mluvil jsem s panem ředitelem a ten říkal něco jiného...”

„Hele, nech toho, proto tu nejsme.”

„Dobře... Už jsi dělal nějaký rozhovor?”

„Jo. Pro televizi. Do takovejch dokumentů o muklech... Aby se na to nezapomnělo...”

„Viděl jsem to...”

„Vykecával jsem se asi hodinu a zbylo z toho deset minut... Ale řekli mi, že všechno, co vystříhli, je někde uložený... V rádiu se to dělá stejně?”

„To ne – na čtyřicet pět až padesát minut musíš natočit hodinu, málokdy víc... Ale to není náš případ... Až to pak sesadím, poslechněš si to, a sám zjistíš, že se tam něco opakuje, něco jiného že se tam třeba nehodí... Taky bych rád, aby se tam vešla muzika, kterou máš rád... A máme pár tvých nahrávek...”

„Neblbni! Který?”

„Stačil jsem si pustit jen dvě... Dali mi je dnes po ránu.”

„Ty je máš s sebou?”

„Jo. Ale dám ti je až potom... Co já vím, třeba by tě to rozněžnilo... nebo rozesmutnilo...”

„Dobře. Dobře... Tak jdem na to...”

„Ještě něco... Hele... Já... Když nemám tohle kecátko, taky nemluví spisovně. Ale... Kromě toho mi váš pan ředitel říkal, že své žáky učíš nejen hrát, ale i mluvit. A že z toho mají před zkouškama klepotici...”

„Trochu mě k tomu svedli ti čtyři kluci... Možná i to, že ty jsi taky mukl a my si servítky přes pusu dodnes moc nedáváme... Tak jo. Zkusím to.”

„Když ti ukážu takhle... Nebo ne... nic... nebudem se tím zabývat. Kdyby se to moc vleklo, prostě to zastavím a řeknu ti to. Nebo když skončí páska... Tak jedem? ...

Vážené posluchačky, vážení posluchači... Vítám vás u další části pořadu NEZAPOMÍNEJME, jímž se vás pokoušíme přesvědčit, že ani náš národ si nemůže dovolit přepych zapomínání. Jméno dnešního hosta prozradím až za chvíli – náš hudební redaktor mě totiž ujistil, že hodně vás (především z řad seniorů) si je vybaví v okamžiku, kdy uslyší nahrávku, kterou teď pustíme...

Teď půjde něco z toho, co si vybereš... a já potom začnu mluvit už na tebe...

...Kdo si nevzpomněl, autor skladby a zároveň její interpret, a zároveň jeden z našich nejlepších jazzových pianistů, jehož kariéru přesešla bolševická třídní nenávisť, se jmenuje Jiří Hemberger a sedí proti mně. Vítám tě u nás, Jirko...”

„Dobrý den vespolek... Ahoj Luboš...”

„S Jiřím si tykáme, přestože se dnes vidíme poprvé, i když jsme se několikrát minuli jen těsně. V každém případě jsme v padesátých letech oba fáráli do uranových šachet jako političtí vězni, a jste-li propojeni radioaktivitou i vším, co s vámi bolševický režim prováděl, vykání vám nejde... Tebe, Jirko, zatkli na podzim roku 1949, a na jaře v padesátém odsoudili na patnáct let za velezradu a špionáž. Jenomže já si z té doby pamatuju hlas jazzového lidu, že jsi utekl za hranice. Dokonce si vzpomínám, jak jsem doma lovil v rádiu mnichovský vysílač americké armády, onen slavný AFN Munich, jestli tam o tobě něco neřeknou, nebo jestli aspoň neuslyším nějakou tvou nahrávku jako znamení, že už hraješ své swingové improvizace pro armádu země, v níž se swing narodil... A ty jsi přitom emigroval na Jáchymovsko...”

„Chytili mě už v Praze... Ženu s oběma dětmi se mi podařilo dostat ven už na jaře 49 – aby se jim utíkalo co nejpohodlněji, zůstal jsem v Praze a vystupoval a nahrával... Manželka se mezitím v Německu seznámila s jedním Čechem, který organizoval přechody hranic... Byl to ale agent Stb, takže další agent, kterého za mnou

poslal jako převaděče, u mě bydlel dva dny a pak si pro nás oba přišli, mně v bytě samozřejmě našli nějaké přísně tajné plány, prý muničních skladů, a při výsleších mi mezi těmi výprasky říkali, že takovej, co i v hudbě napodobujou... napodobují zvrhlé imperia-
listy, ukážou, zač je toho loket, postavit se proti dělnický třídě...”

„Kolik let z těch patnácti jsi strávil v těch skvělých nápravných zařízeních... My, co jsme tam byli, spíš používáme výraz odseděl nebo odkroutil...”

„Osm a půl. V sedmapadesátém, kdy se tenkrát po vzoru Sovětského svazu vyřizovaly případy takzvaného porušování socialistické zákonnosti, se v nějaké úplně jiné záležitosti ten můj agent, co pro mě jakoby přišel, přiznal, že to na mě bylo narafičený, a mě v osmapadesátém na jaře pustili. Ale na podmínku. Kus mi jí pak přidali, když mě soudili za tu druhou věc...”

„Té se budeme věnovat samostatně a obšírně – přiznám se, že právě ona věc, jak jí říkáš, způsobila mé úsilí tě co nejdřív přitáhnout před mikrofon... Kde jsi všude byl během oněch necelých devíti let?”

„Čtyři měsíce jsem byl ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni a v Bartolomějské, půl roku jsem na Pankráci čekal v soudní vazbě na soud, po soudu jsem byl ve třech lágrech na Jáchymovsku, tam odtud mě šoupli... teda poslali do lágrů kolem Ostrova u Karlových Varů, v pětapadesátém na lágr Vojna na Příbramsku, a odtud – po té vzpouře, jak tomu říkali...”

„... myslíš tu hladovku... onu proslavenou nudlovou aféru...”

„Ano... když pak lágr obklíčili tanky a obsadili pohotovostním oddílem SNB, a rychle potřebovali přesvědčit lid na druhé straně plovu, že to bylo málem povstání, udělali jednoho z organizátorů i ze mě, a všechny nás poslali do Leopoldova...”

„Tys byl organizátor?”

„Kdeže... ale měl jsem v papírech, že jsem jednou na Jáchymovsku odmítl fírat, protože jsem měl čtyřicítky horečky...”

„Což se neuznávalo...”

„... a tak jsem se s tímhle cejchem na organizátora hodil velectě-

ně. V Leopoldově mě našťestí nezařadili mezi hlavní buřiče, s kterými uspořádali monstrproces, takže jsem tam nebyl dlouho, něco přes rok, pak mě poslali na Bytíz ...“

„Taky u Příbrami...“

„A odtud mě pustili...“

„Domů...“

„No... domů... neměl jsem domov... Žena s dětmi byly ve Spojených státech, a otec i matka dva roky předtím v rozmezí dvou měsíců umřeli... Oznámili mi to s tříměsíčním zpožděním. Ale na tom nebylo nic divného, tak se to prostě dělalo – určitě jsi to taky zažil, i když ne přímo na sobě... Takže jsem neměl ani předepsané trvalé bydliště. Ale patřil jsem do Prahy 1, Hradčany... legrační, co? Jako prezident... Přidělili mi takovou komůrku v podkroví na Novém světě, měli zjištěno, že jsem si za ty roky na uranu nashromáždil na kontě něco přes deset tisíc, a povolili mi, že si to tam za své mohu zařídit. Když likvidovali byt po rodičích, odvezli všechno do jednoho sklepa v Bubenči... většina toho byla už shnilá, takže jsem toho moc neměl... Mé jediné štěstí bylo, že na mém zdravotním obvodu byl tentýž lékař, ke kterému naše rodina roky chodila, a který byl natolik statečný, že mi dal neschopenku, abych mohl dát do kupy nejen ten byteček, ale i sebe... Poděkování odmítl s tím, že nejsem první, kdo se z takového lágru vrátil, a že bych mohl marodit třeba rok, ne-li žádat o invalidní důchod...“

„To můžu jen potvrdit... já měl po návratu tak nízký tlak, že stálo rychleji se sehnout nebo dokonce jen zívnout, a omdlával jsem... Posluchače by určitě zajímalo, co s tebou dělala po těch devíti letech svoboda... tedy svoboda... spíš volnost pohybu... absence ostatných drátů a bachařů a otročiny v šachtě... Vzpomínám si, že mně to došlo snad až za týden, kdy jsem jel tramvají po nábřeží a zničehonic jsem se rozbřečel... já ovšem tehdy nebyl tak sám, jako ty... přesto jsem nemohl dlouho jít do divadla, nemohl jsem dýchat, dostával jsem záchvaty kašle...“

„Na mě všechno padalo. Na některá místa jsem vůbec nemohl chodit. Báł jsem se potkávat vlastní minulost. A bych v ní nepotkal

ženu, děti, rodiče... Ty poslední dny před propuštěním jsem se na Prahu strašně těšil. A doufal, že právě tohle město mě ze všeho dostane. Že mi bude stačit chození, dotýkání... Kdepak..."

„Nepomohla ti ani muzika?"

„Jak to myslíš? Jako že jsem si někam zašel a tam si sedl ke klavíru... Jediné, co jsem udělal, že jsem hned druhý den zaběhl do první prodejny Supraphonu a tam si v kabině pustil Beethovena. Ne sice s Tomem... jo... tam mi do slz chybělo málo. Na živý koncert jsem se neodvážil... měl jsem strach, že by se mi třeba mohly vrátit i vzpomínky, jak jsem se nestal virtuózem... Až snad za čtrnáct dní mě na ulici odchytil pingl z T-klubu, kde jsem se kdysi čtyři roky předělával ze zkrachovalého koncertního trémisty na jazzovýho pianistu... Pozval mě do Železných vrat, kde teď dělal. Tam jsem od jedenácti dopoledne až do sedmi večer, kdy otvírali, hrál a hrál. A opil se a všechno obřečel, a po cestě do té své podkrovní kůči jsem se rozhodl, že v Praze nebudu, protože se buď upiju nebo zblázním. A za čtrnáct dní jsem v novinách konečně našel ten inzerát..."

„Moment, moment... Taky nechci zbytečně protahovat čekání na tvůj příběh, kvůli kterému jsme se my dva především sešli, ale přeci jenom bychom měli zvlášť mladším posluchačům, pro něž je ta doba vzdálena téměř stejně jako třicetiletá válka, ji alespoň něčím vykreslit. Radek Musil mi o tobě například řekl, že tě – ostatně jako o dva roky později i nás ostatní – estébé lámala, abys podepsal spolupráci, v tvém případě dokonce do té míry, že ti slibovali, že tě za to pustí na Západ, abys tam nejen mohl hrát, ale taky se setkat s rodinou. Přestože se žena s tebou rozvedla hned na začátku tvého kriminálu..."

„Tomu se nedalo věřit ani vteřinu. Vlastně i to byl důvod, proč jsem chtěl pryč. Musel jsem se u nich hlásit každý druhý den, nejdřív popsat, s kým jsem se za těch osmačtyřicet hodin potkal, kde jsem byl, co jsem dělal, a pak začali s tou spoluprací. Vyhrožovali, že mám podmínku a že mě pošlou zpátky na lágr... jednou mě dokonce vzali do jejich síně dělnických tradic a chtěli, abych jim tam

zahrál... A když jsem odmítl, zeptali se mě, jestli bych jim zahrál v baru u Železných vrat, kdyby mě tam vzali... Nedotkli se mě, myslím fyzicky, to ne, tihle už byli chytřejší než ti huculové, co nás zatýkali a kterým šlo mnohem víc o to, aby nás v rámci třídního boje tělesně zničili, než abychom jim něco řekli – stejně si do protokolů napsali, co chtěli... proč ti ale tohle vykládám, když jsi něco podobného určitě taky zažil... V jednu chvíli jsem dostal strach o toho svého obvodáka... po prvním týdnu jsem k němu šel na kontrolu, a u něho seděl jeden z těch estébáků... Musel to ale vzdát – doktor mu dal mou kartu a začal mu vysvětlovat všechny zápisy, z nich polovinu s latinskými názvy... nakonec mi dalo práci, abych se nerozesmál... ale potom mi z toho moc dobře nebylo... Ten inzerát byl spása...”

„Dobře. Pustíme se do toho. Musím ale říct ještě něco. Tenkrát každý, kdo byl odsouzen podle zákona na ochranu republiky, měl po návratu jen tři možnosti, jak pracovat – stavebnictví, hornictví a zemědělství včetně práce v lese...”

„Právě tím mě ten inzerát upoutal – že lesní práce. A na Šumavě. Odkud pocházela maminka... A já na Bytízku půldruhého roku dělal u důlních tesařů a po tom závalu rok na povrchu zase u tesařů... Připadalo mi to jako pokyn shůry, jak se říká... Když jsem ale podával v inzerci těch novin odpověď, ta slečna se podivila, a že se musí podívat a pak kroutila hlavou, že tentokrát je u nich ten inzerát už čtrnáct dní a že jsem první, a že jindy telefonují už za týden, aby už žádné odpovědi nepřijímala, že už mají plno. „Tam se brigádníci hrnou nejvíc,“ mi řekla. Že ale stejně musím čekat, protože jí z toho dřevařského družstva musí nejdřív potvrdit, jestli mě vezmou... Jel jsem tam až za deset dní, a ty tři–čtyři poslední jsem si konečně tu svou milovanou Prahu užíval. Protože jsem se s ní loučil, nic mi už nevadilo. Dvakrát jsem si zahrál u Železných vrat, byl na třech koncertech, několik hodin jsem pobyl se sluchátky na uších v prodejnách Supraphonu, procházel se po rozkvétajícím Petříně i po Stromovce, vyjel si vlakem do křivoklátských lesů, a hlavně prostál hodiny a hodiny na rampě u Hradu a díval se na

Prahu. Co mě čeká, jsem takzvaně nechal koňovi. A dobře jsem udělal. Kdybych... Však to znáš – jakmile v tom je ‚by‘, nestojí to za nic...”

„V tom s tebou sice souhlasím, přesto si myslím, že vzdálenost mezi naším dnešním povídáním a tamtěmi léty je tak obrovská, – vlastně dvě generace! –, že ona tehdejší ‚kdyby‘ v porovnání s těmi současnými byla nesrovnatelně závažnější, chtělo by se skoro říci osudová, kdyby to neznělo tak obehnaně... slyšíš? Zase ‚kdyby‘... A že si dnešní posluchač sotva dovede představit, proč jsme se tak zuřivě bránili všem těm podmiňovacím způsobům především proto, že život každého z nás byl i tak už přeplněn všemi možnými katastrofami. A z vlastní vůle a dobrovolně si ho ještě komplikovat všemi možnými katastrofickými scénáři o všech možných ‚by‘ čekajících na nás v budoucnosti bylo scestné, ne-li sebevražedné...”

„Hlavně to člověka ani nenapadlo. S muklovskou zkušeností jsme na nejhorší byli připraveni vlastně neustále, ale to neznamenalo, že nás opouštěla víra, že může být líp...”

„Že se toho dožijeme se zpožděním několika desítek let, jsme naštěstí netušili, na takhle dlouhý běh jsme určitě vytrénovaní nebyli... No nic – začal jsem o těch ‚by‘ a ‚kdyby‘ mluvit vlastně proto, že převážná většina současných kondicionálů v nás přechoť vzbuzuje onen nám všem kdysi zavřeným společný povzdech: Vaše starosti na mou hlavu...”

„To teda jo. Kdyby si místo toho každý ráno připomněli, že jen jedna věc může být první, jedná druhá a jedna desátá... Žilo by se líp...”

„By...”

„Vidíš... Je to na nic.”

„Takže radši Šumava před pětačtyřiceti lety, co říkáš?”

„Asi... Měl jsem adresu, která mi byla povědomá: Před válkou, když jsme tam jezdili za babičkou a dědečkem, většina vesnic a osad měla německé jméno, a to na adrese mi připadalo jako překlad. Tatovice... Německy nejspíš Vatersdorf nebo tak nějak. Když se autobus šplhal nahoru, došlo mi to: Ty dva kopce, co se tyčily

nad ostatní, jsme od babičky taky viděli, jenže z druhé strany a tedy v opačném postavení – menší se jmenoval Syn, větší Otec. Autobus měl konečnou v Sítově. Z pošty jsem zavolał na číslo, které jsem si vezl z Prahy, řekl, kdo jsem, a někdo mi vyřídil, že pro mě za dvě hodiny k poště přijedou, abych se zatím přihlásil na Místním národním výboru i na SNB, že tam o mně už vědí a že touhle formalitou musím projít. No... formalita to moc nebyla ani na MNV, kde si opsali nejen propouštěcí list, ale všechny papíry, které jsem měl s sebou. Byli ale přátelští, předseda dokonce říkal, že – když jsem tenhlecten muzikant – bych mohl doplnit místní prořídľou kapelu. Já samozřejmě kývl, nemohl jsem nekývnout... Vidíš, a jsme u toho: Když jsme byli zavřeni, těm venku jsme neřekli jinak než keřvalové...”

„Nepřeháněj... Měli jsme na mysli kývání jiného druhu. Podivné spíš je, že sklon ke kývání se s námi táhne dál... Ale povídej...”

„Na místním oddělení VB... říkalo se tomu tak, doufám... na mě čekal nejen okrskář, ale i civil, tedy estébák. Možná si ale neuvědomili, že jsem seděl osm a půl roku, protože okrskář na mě okamžitě začal ječet, že na takový grázly jako já nejsou zvědaví a při první příležitosti mě vyženou svinským krokem, a tak koukali jako vejři, když jsem řekl, že přijdu, až se ke mně budou chovat slušně a otočil se a šel ke dveřím. Tomu estébákovi asi bylo všelijak, když na mě musel zavolat, že to soudruh okrskář tak nemyslel. Soudruh okrskář pak už neřek ani slovo a byl mu malý límeček, a soudruh estébák mi řekl, že dřevařské družstvo SVĚTU MÍR má výhradní práci jenom ve střeženém pohraničním pásmu přímo u hranice, že mi bude vystavena propustka, ale ať mě ani nenapadne pomýšlet na přechod hranic, protože pokud jde o mě, nejsou informováni jenom pohraničníci, ale i všichni, s kterými budu pracovat a kteří jsou uvědoměli občané našeho socialistického státu a taky si mě budou hlídat, abych jim nezkazil jejich skvělou pověst. Všichni vědí, za co jsem seděl a že mám za hranicemi rodinu, přestože se žena se mnou rozvedla, ale to taky mohlo být jen naoko, že... Celou cestu mi slova toho estébáka vrtala hlavou. Ne proto, že řekl, co řekl,

ale proto, že mi až teď, jakoby dodatečně, ten náborový inzerát připadal nesmyslný. Do pohraničního pásma s propustkou zval vlastně kohokoliv. Jako například mě. Vzpomněl jsem si, jak mi ještě na lágru někdo vykládal, že se jeho sestra musela vystěhovat ne od hranic, ale z pásma jenom proto, že je neprověřili. To znamenalo, že já byl prověřený? Chápeš? Málem jsem byl sám sobě podezřelý. Zpátky jsem ale nemohl. I když by si to býval ten okrskář určitě moc přál. S představou, že mi při práci bude stát za zadkem pohraničník se samopalem, jsem se samozřejmě na tu dřevařinu nemohl už tolik těšit, naštěstí mi zbyla zvědavost a ta nakonec všechny obavy zakryla... Můžu se něčeho napít?“

„Promiň... Právě jsem ti chtěl nabídnout, že to na chvíli vypneme a dáme si oraz... Tak...“

„Nejsem moc ukecanej? Taky mi občas dá práci udržet to ve spisovnejch mezích.“

„Ne, určitě ne... Možná tam jsou dvě–tři místa, která by se dala říct jinak, ale zase by se tím kazil tvůj způsob vyprávění...“

„Nemám žádnéj způsob vyprávění. Moc jsem toho v životě nena-
vyprávěl. A nebejt Radka a tebe, tak jsem v tom spokojeně pokračoval...“

„Hele... Radek mi o tom řekl tři věty a ty mi stačily, abych tě na to zlámal. Natož... Už teď jsem napnutej. Byl by hřích to nezveřejnit... Ta jména míst i kopců jsou ale jiná...“

„To víš, že jo. Vymejšlel jsem si je celej včerejší večer. Až takhle ukazovat prstem nechci. Ti, co to budou chtít poznat, si to stejně dešifrují. Ten okrskář například ještě žije. Samozřejmě je v penzi. Dobrý penzi. Onehdy jsem byl na tý druhý straně kopců hrát v kostele... občas tam zajedu a zároveň zajdu na hřbitov – a farář mi vyprávěl, že jeden z místních chtěl v hospodě po okrskáři, aby se mu veřejně omluvil za to, že ho kdysi udal pro nějaký letáky nebo co, a okrskář nejdřív přísahal, že nikdy nikomu nic neudělal, ale pak vyhrožoval, že to všem zase spočítá, až se komunisti znovu dostanou k moci... pořád dokola, co?“

„Mluvíš o vnučatech, taky ale, že jsi sám... Tak jak je to?“

„Už jsem tam za nima třikrát byl. Jednou dokonce dva měsíce. Klukovi i dceři se tam docela vede, na naše poměry až moc. Syn má Češku, takže se znovu učil česky – moje bývalá žena se znovu provdala za Američana a česky s našimi dětmi nemluvila, takže tahle ta má tři vnoučata naší řeči rozumí, i když už moc nemluví, zato dceřina rodina jsou už Američani. I její děti mě mají docela... no docela... bylo jim se mnou dobře, angličtina... američtina není pro mě zase až takovej problém a já je na oplátku učil česky... přesto jsem se pokaždý těšil domů a jsem rád, že jsem sám. Teda... sám úplně ne, už dvanáct let se mnou bydlí jedna paní, co o mě pečuje, tak co mi chybí, ne?“

„Zase se do toho pustíme, co říkáš? Teď už by asi bylo dobře vzít to v jednom tahu – kvůli většímu spádu... Tak můžu? Dobře, jodem... Jak tě nahoře v těch kopcích přijali?“

„Nahoru jsem se dostal vlastně až k večeru. Vezl mě takovej mladík – za celou cestu nepromluvil slovo, a já teda taky ne – na málo věcí jsme tak dobře vycvičení, jako na mlčení... Vesnice byla naskládána mezi stromy ve stráni malého mělkého údolí. Čekali na mě všichni, ale to jsem se dozvídal až postupně. Víc než pětadvacet čísel Tatovice neměly. Klasický šumavský chalupy, ale vyfešákovany, s nádhernými zahrádkami, hlavně ale každá vzadu s přístavbou. A to už žádný chalupy nebyly. Celá cesta až nahoru byla vyasfaltovaná, a stejně tak všechny ve vesnici. Všiml jsem si garáží, a hned si říkal, že to určitě nejsou žádní chudásové. Byla tam malá návěs s opravenou dřevěnou kapličkou. Před největší chalupou s nejhonosnější přístavbou seděl starý chlap jak hora. No... starý... bylo mu už přes šedesát – takový věk nám teď připadá málem jak mládí. Na první pohled bylo jasné, že tam šéfuje on. A že mě vítá a že mají takový zvyk, že každý nový příchozí s ním obejde celou vesnici, aby se hned seznámil se všemi. Až po děti. Zvláštní vesnice – opravdu starých lidí tam bylo málo. Až za pár dní jsem se dozvěděl, že v Sítově družstvo postavilo pro dědečky a babičky dva domy s pečovatelskou službou. V každé chalupě stejný obřad: Jako první mi mlčky podal ruku muž, po něm žena, pak děti. Mluvil

jen šéf... od chvíle, co na mě u kapličky čekal, přistoupil k autu, co mě přivezlo, podal ruku a představil se, jsem mu v duchu neřekl jinak než Šéf. Pamatoval si jména všech dětí. Vyjmenoval i ty starší, co chyběly a někde jinde chodily do školy a bydlely v kolejích či internátech. Ještě něco mě praštilo do očí už v první chalupě: Všichni byli podivně vážní. I děti. V předposlední chalupě se na mě usmál čtyřletý kluk a dostal za to zezadu od kohosi štulec. Až mě z toho mrazilo. Vzpomněl jsem si, za jakých okolností jsme se v barse dovedli chechtat jak blázni... Nesedělo mi to. Nevěděl jsem, co s tím... Když jsem na to o pár týdnů později přišel, bylo už pozdě.

Představovací obchůzka končila u Šéfa. U Murdocha – přesně tak, jmenoval se jako ten tiskovej magnát. Teď už ho můžu pojmenovat – je to dávno, co umřel a s ním i jméno. Přestože tehdy byla jeho chalupa i přístavba plná. Ale ženských. Nebyl tam jediný chlap. Ani kluk. Podávaly mi ruce a říkaly: Murdochová. Matka, žena, tři dcery a snacha. A zároveň vdova. Brzy jsem se měl dozvědět, proč vdova. Vnučky Anežka a Eliška – prý podle Přemysloven. Krásný holky, dvanáct a deset let.

Na veliký stůl mi nanosily jídlo a odešly. Šéf si sedl proti mně a chvíli mě pozoroval, jak jím. Pak začal mluvit. Že dnes u nich přespím, ale zítra odpoledne po práci že se přestěhuju. Že jsem tu jen na zkušební dobu. Uveřejňují inzerát proto, že tempo jejich práce málokdo vydrží. Dva–tři rubači jim ale pořád chybí, protože to zatím všichni brigádníci zabalili. Takže když to udělám i já, nebude na tom nic zvláštního. Ví, že jsem bývalý vězeň, ale to je mu jedno. Zespoda ho sice upozornili, že jsem takzvanej politickej, odsouzený podle zákona na ochranu republiky, ale to mu taky nevadí. Mě sem pozvali především proto, že tu už jednoho bývalého vězně měli a ten opravdu uměl za práci vzít. Kdyby se tak těžce nezranil, měli ho tady ještě teď. Že si vydělám víc než kde jinde, protože jsou opravdu bohaté družstvo a v Sítově mají malou továrničku na dřevěné hračky a předměty do domácností, a taky tam zpracovávají dřevěný odpad. Všechny ženské z Tatovic pracují tam. V lese je pracovní doba pohyblivá – když je dobré počasí, dělá se většinou

od nevidím do nevidím, protože tu jsou často deště a jiné sloty a do lesa se jít nedá. V zimě taky ne. Ráno mě vzbudí v půl páté. A odešel. Když jsem se prokousal jídlem i lecjakými myšlenkami, přišel pro mě, abych si nafasoval pracovní mundúr a vercajk, tedy pilu a sekyru. Z toho, co jsem jim poslal, věděl, že o dřevu něco vím, přesto bedlivě sledoval, co si vyberu. Jedna sekyra mi do rukou pasovala naprosto přesně, ale byla tupá. Řekl jsem, že bych si ji rád nabrousil, a na něm bylo poznat, že je spokojenej... spokojený... Já vlastně taky. Seděl jsem pak v maličké dílně a postupně hladil třemi kameny ostří sekyry, kolem mě všechno vonělo dřívím, a já poprvé cítil, že bylo dobře, že jsem z té Prahy utekl právě sem, dokonce mi ani nevadilo pomyšlení, že tady se ke klávesám sotva dostanu... Že holt teď bude můj prstoklad jiný. I nástroj...

Když jsme ráno v pět vycházeli z chalupy, ze všech stran přicházeli muži, každý v plachtovině zabalený vercajk a přes rameno raňeček s jídlem a pitím na celý den. Jako já. Přicházeli sami, po dvou, po třech. Celkem osmnáct. Čtyři jezdili se ženskými do fabričky v Sítově. Věk? Od dvaceti do padesáti. Ale to nehrálo roli. Tři mladí byli na vojně, dva na vysoké... Když došli poslední a taky řekli to jediné slovo, které z každého vypadlo – „Brejtro...“ – odkudsi se vynořil vojenský terénní nákladák s plachtou a zastavil u nás. Šofér v lodičce a vojenských montérkách. Dohoda. Do práce je vozili péesáci a za to dostávali zadarmo dříví na otop.

V autě si od mě nikdo neodsedl, taky se ale na mě nepodíval, natož aby něco řekl. Šéf seděl na lavici naproti a na rozdíl od ostatních, kteří každý hleděli někam před sebe, se jediný po jejich tvářích rozhlížel... nedávno se mi to vybavilo při nějakém nablblým sci-fi filmu o mutantech a klonech, jen se to ale mihlo, tenhle můj počáteční vjem... měnit se to začalo rychle – při dřevařině není možný hrát si na vlastním písečku či nepromluvit. I kdyby to mělo být jen varovné Pozor!... Proč to vypínáš?“

„Jednak musím vyměnit kazetu, jednak stejně někde v tomhle místě pustíme nějaký tvůj další klavír, možná ty variace na Duke Ellingtona, který jsem si ráno poslouchal, ty jsou nádherný... A taky

ti chci říct, že by ses měl pokusit... chvílemi mi to připadá... pochopil jsem, že některý detaily jsou pro další děj důležité... nebo ne, zapomeň na to... nejlíp všechno poznáme až při celkovém poslechu... tak... můžem?“

„Kácelo se na dost prudkým svahu. Část už byla i vyčištěná, na další kmeny ještě ležely, odvětvový. Už tam prskal odtahový traktor, pěkná obluda. I kvůli němu jsme museli jít kus pěšky. Nedaleko traktoru stál kapitán pohraničníků s lesním. Šéf se na mě podíval a to znamenalo ho následovat k těm dvěma, kteří si mě prohlíželi.

Oficír mě oslovil stejně, jako to dělali bachaři – pátým pádem Hemberger, ne Hembergře – to by znělo moc zdvořile... možná ale ani nevěděl, že nějaký pátý pád existuje. Pak dodal, že dole za tím potokem je už Rakousko a abych si dal majzla, že mě pořád někdo bude mít v hledáčku. Lesní mlčel, jen na mě kývl a Šěfovi řekl, že by rád, aby stráž byla pokácená ještě dnes, techniku má jen do zítřka, pak přijedou zase až za týden, a odešel.

Práce mě bavila. Opravdu. Zezačátku mě to trochu bolelo – vůně dřeva byla tak silná, až se mi z toho motala hlava. Ke kácení mě samozřejmě hned nepustili, možná i proto, že bychom museli být dva. Věděl jsem, že mě sledují, taky jsem ale věděl, že do toho nesmím bůhvíjak bušit – už jsem byl pár měsíců bez tréninku, a tak jsem se držel tempa těch, co taky odvětovali, stejně jsem toho měl k večeru plné zuby.

Když nás přivezli zpátky a chlapi se vydali ke svým chalupám, Šéf Murdoch mi řekl, abych šel s ním. Pastouška se opravdu krčila na spodku protější stráně, dva metry nad stružkou, přesněji čůrkem – vesnice byla o nějakých sto metrů výš. Tři a půl metru na tři a půl, možná o maličko víc. Nebyl jsem první, kdo tam měl pobývat – podle tří na sebe naskládaných a od zvířat (nejspíš kun) potrháných slavníků tam zřejmě spali i předešní brigádníci. Jinak tam nebyla ani židle. Otočil jsem se a on ještě stál ve dveřích. Možná jen proto, aby mi řekl, že mi po nějakém dítěti pošle budíka – ráno pro mě nikdo chodit nebude.

Jen co zmizel, v hlavě mi začaly zmateně poskakovat otázky. Proč

ty slavníky? Proč ten binec? A proč vůbec celá tahle pastouška? Chtějí mi to znechutit, nebo si mě chtějí vyzkoušet? Ale proč, když si mě sem pozvali? Dokonce na inzerát. Nebo mi jen chtějí dát jasně najevo, že můžu být rád, že to je aspoň takhle, protože jsem na podmínku propuštěný vězeň? A že jakékoliv jiné prostředí si nezasloužím? Otrok na bavlněných plantážích... Nebo spíš malomocný. Málem se mi vybavilo, jak nás svazovali lany, když jsme chodili z lágru na šachtu.

Naštěstí... ano – naštěstí se taky dostavila bezmocnost, kterou jsi určitě taky mockrát zažil: že pánem tvého těla je někdo jiný. Ty určitě ne. Jsi možná schopen být pánem svých myšlenek a citů, taky ale ne vždycky. A protože se ta bezmocnost ohlásila tam uprostřed pastoušky, byl nejvyšší čas na vzdor. Nebyl nijak určitý, při jeho prvním návalu mi stačilo rozhodnutí, že toho nějakého Šéfa Murdocha i celou vesnici donutím, aby mě nemohli brát jako mašinku na rubání dřeva, jejíž páčky budou ovládat oni – ne já.

Pak už to bylo jednoduché. No... jednoduché. Bývalo by bylo, mít víc času. Sice jsem už druhý den dal Šéfovi seznam věcí, které potřebuju, a peníze, aby věděl, že to chci koupit, ne dostat, ale trvalo skoro týden, než jsem měl všechno. Zase až mnohem později mi došlo, že to Murdoch možná zdržoval schválně, protože v tom cítil nějakou čertovinu. Na seznamu byly i prkna a trámký, hřebíky, vruty, vercajk, ale i mýdlo a ručníky a ložní prádlo a dvě petrolejky a petrolej a svíčky a sirky. Vzal si to ode mě, jen kývl. Reakce žádná.

Jaro se pomalu chýlilo k létu, bylo krásně. Makal jsem na pastoušce jak umanutý. Moje štěstí bylo, že do lesa přichází stmívání dřív, a jen co se ohlásí, je konec práce – s nástroji jako sekyra a pila je to okamžitě nebezpečné. To v pastoušce neplatilo. Makali jsme v lese fest, že jsem si na zpáteční cestě nebyl moc jistý, jestli dojdou... je to legrační, ale to přísloví nekecá: Práce skutečně člověka šlechtí. Jen co jsem se ocitl v pastoušce, ruce se mi rozkmitaly samy od sebe. Byla radost to dělat a zároveň pozorovat, jak se z toho klube něco, v čem se mi bude přebývat div ne s rozkoší.

Hned první večer, co jsem se do toho při stmívání pustil a za chvíli si rozdělal dva ohně, abych viděl (to jsem ještě neměl lampy), jsem postřehl na protější stráni pod chalupami pohyb. Chodili se na mě dívat. Mizeli stejně nenápadně, jako se objevovali. Jedno mi ale vadilo: neměl jsem s kým mluvit. I když jsem kácel, všichni mí partáci mlčeli – při kácení jde práce od ruky způsobem, který žádná slova nevyžaduje. Už mě museli uznat, to ano, ale to neznamenal, že se mnou museli i mluvit. A ponižovat sama sebe tím, že na ně budu mluvit já v naději, že mi třeba odpoví, nepřipadalo v úvahu. Natož mluvit sám se sebou. To už jsem měl vyzkoušeno z vyšetřovacích samovazeb a trestných samotek na lágru. Takže to, co se stalo, a čím to vlastně všechno začalo, se muselo stát. Samomluvě jsem se bránil pískáním. Pak pobrukováním. Pak zpěvem. Až jsem hned první den, co lilo tak, že i ten čůrek pod pastouškou se změnil v pořádný potok, sešel dolů do Sítova a koupil si tam kytaru. A bylo to. Hned po návratu jsem donutil prsty, aby se jim vrátila paměť skoro o dvacet let, kdy jsem se právě přes kytaru začal dozvídat, že můj osud bude piáno, a večer jsem si už uspořádal koncert. Zatím beze slov. Ale už mi bylo jasné, že čas mé němoty skončil. Musím se na to napít...”

„A já ti k tomu dopředu chvilku němoty, abys nedostal do úst křeč, a nabídnu našim posluchačům, že tě tady u mikrofonu budu mít pozítří, kdy – jako pokaždé po pořadu NEZAPOMÍNEJME – se pokusíš odpovédět, či lépe reagovat na telefonické dotazy našich posluchačů. Časové rozmezí a telefonní čísla vám, milí posluchači, sdělíme na konci tohoto pořadu...”

„To jsme si nedomluvili! Ty telefony bejvaj z devadesáti procent idiotský. Nic než touha být slyšet... Smiř se s tím, že na některý – v nejlepším případě! – neodpovím. Bude na tobě se s tím nějak popasovat místo mě... A netvař se, že ti kazím vysílání – sám jsi mě upozornil, že není živý a že se to bude stříhat...”

„Dobře, omlouvám se, měl jsem ti to říct, ale nenapadlo mě, že by ti ty telefony mohly až tak vadit. Připadá mi, že tě sotva někdo může vyvést z míry...”

„To by ses divil, co všechno mě může vyvést z míry. Právě to byl důvod, proč se z nadaného klavírního virtuóza stal sice lehce, zato ale trvale přiopilej jazzman... Vlastně jsem přestal až před útekem rodiny přes hranice – dostal jsem strach, že se někde ukecnu... Tréma... Brrr... Ted' už se na mě dávno nesápe, ale co já vím – najednou mi z nějakýho telefonu zazní něco... slovo... tón... a připomene mi... tenkrát taky telefonovali... že jsem je zklamal... a bůhví koho a co ještě jsem zklamal... tenkrát, jak jsem poprvé stál na tom obrovitým pódiu v Obecním domě... obklopenej orchestrem... a přede mnou těch tisíc nebo kolik lidí na sedadlech... a na balkónech... a v zádech, pod varhanama místo pěveckýho sboru... to bylo nejhorší... mít je v zádech... a najednou ty lidi, co tě vítaj, když přicházíš, netleskaj, ale hrozej, vyhrožujou, co s tebou provedou, když to zvoráš... slyšíš, co o tom říkám? Jak je to do mě zažraný i po tolika letech? I když to se mnou už dávno nic nedělá... tuhle mě pozvali do Olomouce, abych tam zahrál Gerschwinovo Concerto, toho Ellingtona, a jako přídavek Rapsody... a před tejdnem Beethovenův čtvrtěj g–dur... tréma už není můj problém... to spíš breptavý prsty... ale kdo ví... člověk si myslí, že ho v těch málem osmdesáti nemůže nic překvapit, a pak ti jeden blbej nakašulírovanej výbuch v nějakým idiotským filmu připomene, jak ti osm set metrů pod zemí před očima vyletěl do povětří nejlepší kamarád... fuj... co to plácám za blbosti... ještě že to nenahráváš... a to všechno kvůli blbejm telefonátům... promiň...“

„Neboj, to zvládnem. Tak už můžem? Nepotřebuješ si vydechnout?“

„Ne. Kde jsme to přestali?“

„U té kytary...“

„Jo... Kytara. Klavír je mystika... Kytara magie... Klavír musí někde stát, i kdyby to měl být jen maličký bar či kout nějakého jevišťátka, ale kytara? Jí stačí pro život dvě lidské ruce. Kdekoliv. Tedy i v pastoušce. Už začínal červen, který uměl oteplít noci i v těch horách, kromě toho platil letní čas a stmívání se protahovalo až přes desátou, na placáky před pastoušku jsem si zbil nejen stůl, ale i po-

hodlné posezení, a tam jsem si sedal a hrál pro potěšení i odpočinek svalů, a mlčenlivý odpor Tatovic mi mohl být ukradený. Přestože mi jejich děti chodily na protější stráň naslouchat a bylo jich pořád víc. A jednou v neděli po ránu se přišel sedmiletý kluk zeptat, jestli bych nenaučil hrát jeho brášku... Tak. Dostal jsem je přes děti. A když ten můj první žák – Bédík – přišel a poprosil mě, abych mu něco zahrál, pak zazpíval, a pak ukázal první dva akordy... Měl jsem pochopitelně radost, ta ale byla zároveň zadostiučiněním, a ve mně zacinkalo na poplach, že přece mám mnoho bolavých zkušeností se zadostiučiněním jiných, a že to vlastně není moc daleko od radosti z naplňované msty. Přestože se předtím ve mně ani jednou nezvalovalo, že bych se chtěl Murdochovi a jeho partě jakkoliv pomstít za to, co pro ně znamenám. Či spíš neznamenám... Když jsi mě uváděl, řekl jsi, že všichni, co jsme byli díky komunistické rozkoši z moci v uranových lágrech, máme přinejmenším jedno společné: radioaktivitu. Máme toho ale víc. Například zkušenost, že každá nenávist, každá touha se pomstít toho, kdo takhle touží, sežere jako prvního... Takže jsem se v pastoušce při usínání snažil přesvědčit, že mstít se – a zvláště přes děti – určitě netoužím. Že nanejvýš chci takhle vzkázat, že srazit na kolena se nechám jen silou – jinak ne. Možná i proto jsem dělal věci, které bych jinak určitě nedělal. Například jsem kolem pastoušky i do oken nasadil květiny. Jistěže takové, aby byly vidět i z dálky. Ten čůrek vody jsem o dvacet metrů výš zahradil, a přes primitivní turbinku napojenou na dynamo z kola jsem si pod reflektorem taky z kola mohl nejen číst, ale občas napsat i nějakou notu. Nebylo to nic mimořádného, všichni bývalí muklové si pamatují, jak si každý neustále nějak něčím zpřijemňoval ten děsivý život. Říkali jsme tomu udělátka, vzpomínáš? Postupně se z nás stávali Ferdové Mravencové, práce všeho druhu. Každá dřina nás nutila, abychom ji nějakým fištrónem obelstili a nenadřeli se tak, jak si páni představovali, že se nadřeme...

Jenže můj reflektor v pastoušce nelákal jen mýry a komáry a podobnou havěť, ale i Tatovičáky. Až přišel první... a bylo to. Způso-

bily to děti, pro které právě kvůli tomu, co o mně občas zaslechly nejen doma, ale co si postupně dávaly dohromady z doslechů ostatních vrstevníků, jsem měl být něco jako vyvrhel společnosti, jenže to jim vůbec nešlo dohromady s tím, co z protější stráně viděly a potom i slyšely. A když se ode mě vrátil ten první, statečný Bédík, a vyprávěl, co všechno v pastoušce viděl, co jsem mu říkal, co jsem mu hrál, jak jsem mu ukazoval první hmaty na kytaru, už se to nedalo zastavit. Přestože dostal doma pár pohlavků a dokonce musel jít k Šefovi Murdochovi nejen pro další pohlavky, ale i podrobit se výslechu. Ten první dospělý byl právě Bédíkův táta – Vinca. Jeho jméno si budu pamatovat do smrti. Byl první, kdo z nich na mě promluvil jako... jako bližní. I teď to slyším. Přejel dlaní po desce stolu, dřevorubeckými prsty ji pak ze strany uchopil a zalomcoval, a konečně řekl: ‚Festovní práce... Poctivá...‘ Vyzkoušel si židli, párkrát dupnul na podlahu, prohlédl si opravený strop, a pak se zeptal, jestli bych s ním zítra (kdy budeme pracovat jen do tří, protože lesáci budou svážeti) nezajel do Sítova koupit Bédíkovi kytaru.

Jenže nad ránem mě vzbudila střelba. A nákladák, který nás každé ráno vozil, doprovázel ve služebním autě okrskář. A hned na mě začal hulákat, co o tom střelení vím. Když jsem mu řekl, že jen to, že se někde střílelo, málem vyletěl z kůže. Nezbyvalo mu než mi říct, že jsme spolu neskončili. Nemohl vědět, že zrovna tuhle větu jsme od všech možných bachařů slychali nejčastěji. Doprovodil nás do lesa, kde čekali péesáci, takže tam na mě už byli – společně s jejich kapitánem – dva. Kapitán začal ohromně: Že narušitelé – jak jim říkali – byli tři, dva že půldruhého kilometru odtud zastřelili, ale ten třetí že to přežil, a jestli jsem jim pomáhal, ať to radši řeknu hned, než to odsvědčí ten přeživší. Vtom se ale u nás objevil Murdoch. ‚Nechte ho,‘ řekl. A mně: ‚Pojď. Máme do tří práce až nad hlavu.‘

Ozval se okrskář: ‚Josef... to nemůžeš...‘

Murdoch při chůzi jen pootočil hlavu a řekl: ‚Slyšels, ne?‘ Tím to skončilo.“

„Tím to skončilo? Tomu se nechce věřit...“

„Skončilo... Že se tím něco dalšího začalo, jsem tehdy nemohl tušit... Ale to tak bývá – oba jsme to už zažili mnohokrát a nepřekvapuje nás to... Ještě týž den se mnoho... jak říkal můj táta – přenačilo. Dělal jsem s Vinckem. To byla další změna – vymohl si to. Dosud to stanovoval Šéf. Mluvili se mnou. Ptali se. Co nejradši hraju. Jestli umím i to, co hrají dechovky. Jestli jsem ženatý. Jestli mám děti. Šéf jim o mně jen řekl, že jsem bývalý vězeň a že se mnou nesmějí promluvit. Jestli můžou zajít do pastoušky. Jestli mi jejich děti nevadí. Jestli můžou vzít taky ženské – ty vidí líp, co chlapovi v domácnosti chybí. Pastouška pro ně najednou byla i domácnost!

Ve dnech, co nastaly, jsem se dopouštěl jednoho kopance za druhým. Že to byly kopance, jsem si samozřejmě uvědomil až mnohem později. Neochránilo mě nic, ani má zkušenost, ani kriminálem vyěstovaná schopnost odhadnout své protějšky. Ani ona téměř už automatická varování, že za každou pohodu, každý sebemenší pocit uspokojení či dokonce štěstí se tvrdě platí. A my s cejchem obzvlášť. Přijímal jsem všechno, jak to přicházelo a čím dál víc jsem byl přesvědčený, že se tak muselo stát, že tihle muži z lesů a hor jsou docela jiní než ti, které jsem znával z měst. Že schopnost pustit si někoho blíž k tělu jim není vlastní. Neuměli to ani s vlastními ženami, ani s dětmi. Chodili dřít do lesa, po návratu si na hodinu lehli, pak šli do dílny nebo vylepšovali přístavbu chalupy, a po večeri se sešli v bývalé kovárně, která byla zároveň hasičárnou i kanceláří družstva SVĚTU MÍR, a kde byl i družstevní výčep a družstevní televizor, každý vypil svá piva a pak šel domů, kde buď usnul hned, nebo až poté, co vnikl do své ženy – nemyslím, že se svými ženami spali či se s nimi milovali. To jsem ovšem nevěděl, to jsem se postupně dozvídal a šel z toho na mě strach – ze začátku jsem měl pocit, že jsem se ocitl ve starých románech...

Nerad bych vzbuzoval dojem, že jsem byl tak skvělý, že jsem Tatičky svou skvělostí převálcoval. Ne. Byl jsem jen jiný. Téměř z jiné planety. Něco mezi Ferdou Mravencem a trubadúrem. Přestávali chodit do kovárny a chodili ke mně. Vodili své manželky.

Začali mě zvát k sobě domů na večere – musím přece pořádně jíst aspoň jednou denně. Viděl jsem jejich domácnosti a skoro mi přecházel zrak: všechno nejlepší kvality, co se dalo koupit jen v Tuzexu. Pomalu jim při těch večerích nebo po nich začínala ujíždět slova. ‚Máme se dobře, to ano, ale...‘ Nebo ‚Zaplatili jsme za to víc, než bys řekl...‘ Nějak to souviselo s jejich neschopností se uvolnit. Možná i proto chodili do pastoušky, kde už jsem měl i gramofon na kliku, který i s deskami vyhrabala z půdy Murdochova snacha. Jednou jsem při nějakém swingu vyzval Vincovu ženu k tanci, a oni si pak chodili ke mně zatancovat a já jen nasazoval desky a točil klikou. Najednou ze mě byl diskžokej. Dýdžej se tomu teď říká. Někomu, kdo jel na okres, jsem dal seznam desek, jenže to byla elpíčka a gramofon z půdy na ně neměl, jak se říká, takže jednu neděli chlapi postavili tři sloupy a natáhli ke mně elektriků a jako překvapení přitáhli úplně nový gramofon. A já se poprvé přistihl, že se cosi odehrává mimo mě, že jsem uvedl do pohybu cosi, na čem se nejenom už nepodílím, ale co ani nejsem schopen ovlivnit.

S dětmi to bylo jiné. Jednak ode mě měly povolení chodit do pastoušky i během dne, kdy jsem byl v lese, jednak jejich dychtivost byla jiného druhu než dychtivost jejich rodičů. A nevztahovala se jen k muzice – každý na ni uzpůsobený není. Někdo je na knížky, někdo na vyřezávání podob místních ptáků, jiný na malování svých představ, jak vypadá moře, někdo na vylepšování mé pidielektrárničky. Z pastoušky se stala odbočka lidové školy umění či spíš tvořivosti, kterou si založily děti – já jim jen poskytl prostor a občas nějaké slovo, jak bych si sám to či ono představoval. Nic víc. Na mou duši nic víc. A když se to všechno odehrávalo na začátku prázdnin a najednou ti, co odjížděli na pionýrské tábory, záviděli těm, co zůstávali doma, což dřív bylo opačně, mělo mi to cosi naznačovat. Ale nenaznačilo.

Možná i proto, že jsem měl problém. Zamílovala se do mě Murdochova snacha. Ta s tím gramofonem. Libuše. Přemyslovna. Už jsem v té době věděl, že jejího muže omylem zastřelili péesáci, kteří si ho spletli s někým, kdo utíkal přes hranice. Že se to však ně-

jak překamuflovalo na smrtelný úraz při kácení, protože to jinak znamenalo spoustu vyšetřování, při kterém by bývalo prasklo, že péesáci trefili dřevorubce vyznamenaného medailí Za vynikající práci. Takhle se jen prokazovalo, že to byl nezaviněný pracovní úraz, při němž nebyly porušeny žádné předpisy, aby vdova Libuše mohla získat všechny požitky. A teď do mě byla zamilovaná... A já to zvonění na poplach zase neslyšel. Jak jsem taky mohl, když ona byla vdova už víc než dva roky, a já už vlastně ani nevěděl, co to je – mít něco se ženou. A k tomu tak pěknou, tak zralou.

Taky jsem ovšem nevěděl, že Libuši má naplánovánu jako manželku kapitán péesáků... Dál odmítám hovořit... neumím se napít a přitom mluvit...“

„Stačí když zdvihneš ruku a já to vypnu – říkal jsem ti to... Chápu ovšem, že máš nejenom žízeň, ale že tě musí bolet celá pusa...“

„Jako že jsem ukecanej...“

„Nepřipadá mi to ukecaný. Připadalo by mi to v okamžiku, kdy bych přestal být zvědavý... A to já alespoň vím, jak jsi dopad – posluchači ne.“

„Už je nebudu natahovat. Teď už to půjde ráz na ráz.“

„Takže jdeme na to?“

„Jo... Můžeš mávat. Kapitán na mě brzy vletěl. Počkal si na mě v pastoušce, abychom byli sami. Nenapadlo ho, že mám na své straně děti, které mě na něho upozornily. Moc platné mi to nebylo. Jenom řekl, že jestli nedám pracku pryč od Libuše, je se mnou konec. V noci ke mně Libuše přišla, že jí taky vyhrožoval. A ona to řekla tchánovi. S tím, že by se za mě ráda provdala a ať nějak zařídí, aby nám kapitán dal pokoj. Takže ráno jsem měl místo budíka Šéfa, který mi oznámil, že Libuši jen přes moji mrtvolu. Pokusil jsem se zavtipkovat, že přes moji taky, on mi ale s kamennou tváří oznámil, že pokud jde o Libuši, bude kapitánovi krýt záda. A abych si ráčil zapamatovat jedno: nepatřím k nim. S tím, co dělám pro děti i pro ostatní, to nemá nic společného.“

Libuše přišla i další noc, tentokrát až hluboko po půlnoci, aby měla jistotu, že ji nikdo nesleduje. Já tu jistotu neměl – věděl jsem,

že pro kapitána není problém hlídat pastoušku čtyřadvacet hodin denně. Ona však přišla ještě s jednou jistotou: že ví, jak donutit kapitána i tchána, aby od nás dali ruce pryč. A spustila.

A mně dalo práci nejektat zuby. Stačil na to jen úvodní popis. Natož když se pak dostavilo domýšlení všeho, co mi řekla.

Tatovice měly svou staletou tradici. V pašování. To se řídilo potřebami té které doby. Za Rakousko-Uherska to bylo všechno možné – zlatem a stříbrem počínaje a italským vínem konče. Pak to byly sponky, patentky, taky ale chirurgické nástroje. Po druhé válce například jehly do šicích strojů jedním směrem, a třeba cigarety opačným. A po celou dobu byli Tatovičtí úctyhodnými občany vykazujícími na hlavu mnohem víc práce než kdokoliv jiný, aby tím mohli krýt výdobytky svého pašování. A podle toho se jim také dařilo. První rádia, první ledničky, první pračky. Po únoru 1948 začali pašovat lidi. Když jsem přišel, dělali to už deset let. Dobře se jim z toho žilo – byl to pro ně jenom obchod, nic politického. Místo jehel lidí. Rozdíl byl jen ve velikosti pašovaného a ve způsobu pašování. A v intenzitě maskování i výkonů v lese, aby to, co jim lidé platili za převádění, mohli vykazovat jako součást zisků družstva SVĚTU MÍR. Proto i fabricka na dřevěné hračky. Všichni byli členy místní skupiny KSČ, všichni byli členy Svazu československo-sovětského přátelství a samozřejmě ROH, ženy měly vlastní odbočku Svazu žen, družstvo drželo několik rudých praporů za vynikající práci v oboru, objevovali se v reportážích televize i rádia. Jak navazovali kontakt s těmi, co chtěli přes hranice, Libuše nevěděla. Zato věděla, že je v tom zapojen i kapitán pohraničníků a ještě někdo další, prý v Praze. Kdo, nevěděla. Měla podezření, že jejího muže zastřelili proto, že chtěl taky utýct. Jednou jí to naznačil. S tím, že si pak pro ni a pro děti přijde. Když to tady tak dokonale zná. Nemohli připustit nebezpečí, že by se na druhé straně hranice sebe-miň prořekl, a estébé nebo pohraničníci to pak odhalili. S utajením souvisely i inzeráty na brigádníky. Nikdo tu nevydržel déle než týden – od prvního dne na každého naložili takovou dávku práce, že to vzdávali. Až na mě. Ferdu Mravence. Který – jako každý z toho

čtvrt milionu – mohl svůj kriminál přežít jen díky tomu, že byl k ne-
utahání. S tím nepočítali. Nevěděli, co s tím. Pokusili se mě zbavit
přes ten nepodařený přechod, který se odehrál mimo jejich rajón. Šéf
Murdoch první pochopil, že právě kvůli mně by se o to mohl zajímat
i někdo jiný – proto kapitána zarazil. Ten mohl, co tu dělal přede
mnou, se nezranil – byl zraněn. Jednou utrousil nějakou poznámku,
z které usoudili, že něco tuší, a tím si sám na ten úraz zadělal.

Všechno, co říkala, přesně odpovídalo naší zkušenosti z basy: za-
čínal jsem platit za všechno příjemné, co mě po příchodu do Tato-
vic potkalo. A nemohl jsem tušit, že zatím platím jen drobné, účet
na velké částky jsem teprve měl dostat. Prosil jsem ji, aby se mi teď
vyhýbala – trochu jsem při tom hřešil na její obavu, že by mě v le-
se mohla trefit zbloudilá kulka. A za odměnu jsem nabízel, že bri-
gádu tady co nejrychleji ukončím, odjedu rubat dříví někam až na
Slovensko, a až si tam zařídím další pastoušku, zavolám ji k sobě.
Moc se jí to nelíbilo. „Nejsou blbí, Jirko, jen co odejdeš, donutěj
mě, abych se za něj provdala. I proto, abych se někde neukecla ja-
ko chudák Vojta... A mám Anežku a Elišku...“ Teprve týden před
tímhle rozhovorem se mi po jednom milování přiznala, že se za
mnou vydala kvůli holkám, které si už začínaly malovat, jaký že
bych pro ně byl tatínek, a ona se rozhodla to zatrhnout. A takhle
dopadla.

Za dva dny mi přišel dopis od... dejme tomu Vlastíka Kardy. Je
sice už deset let po smrti, ale jeho rodina ne, a nerad bych jim do-
datečně ubližoval. S Vlastíkem jsme byli propojení už od konzerva-
toře vším možným. I když nejvíc muzikou. Trumpeťák od Pánabo-
ha. Jako je pro housláky lakmusovým papírkem Paganini, pro trum-
peťáky je to koncert pro trubku od Mozarta staršího. Vlastíkova na-
hrávka – aspoň podle mě – nebyla dodnes u nás překonaná. Mož-
ná Hasenöhrl. Vlastík to taky neměl jednoduchý. Jeho táta byl ne-
jen živnostník, ale i veřejný odpůrce komunistů, takže i Vlastík mu-
sel z Prahy. A tak dále. Ozval jsem se mu, až jsem odjížděl do Ta-
tovic, aby se nezbláznil a nerozjel se do Prahy za mnou. Byl ženatý,
tři děti, dovedl jsem si představit, jak by to jeho žena bývala od-

nášela, kdyby se za mnou vydal. Pak jsem mu napsal z Tatovic. Jestli nechtějí na pár dní přijet, pro děti že udělám do pastoušky palandy a pro ně rozšířím postel a sám se uskrovním pod střechou. Neodolal. A poslal ten dopis.

Byl to nádherný týden. Počasím. Všim. Měl s sebou dokonce dvě trumpety. Už na konzervatoři jsme po vyučování zůstávali ve škole a hráli improvizace na kdeco, nebyl nám svatý ani nejsvětější klasi-
k, v pastoušce jsme si na to vzpomněli, a i když jsem měl jen kytaru, užívali jsme si to. Nejen spolu, ale i s gramofonem. Pustili jsme si Beethovena a doprovázeli ho na trubku a kytaru. Kolikrát se mi z dřiny v lese klepaly i prsty, jen jsme ale začali, přešlo to. Chodili si to poslouchat i chlapi z Tatovic, nejen jejich ženy a děti – obecnstvo jsme měli vlastně pořád. Počasí bylo jak vymalované, přes den se Vlastík s rodinou courali po okolí, Tatovičáci jim ukázali, kde se dá koupat, Věra, Vlastíkova žena, hnědla a mládla, děti kypěly zdravím, a já se vznášel: najednou mělo všechno smysl.

Pak se po ukázkové horské bouřce rozpršelo. My se v lese museli rozdělit – jedni rychle zpřístupňovali cestu pro těžkou techniku, aby mohla kmeny odvézt dřív, než se cesta rozbahní, druhí šli na opačný konec našeho rajónu zlikvidovat polom po bouřce. Byli jsme mokří a zabahnění, ale mně to nevadilo – večer s Vlastíkem a muzikou mi to měl bohatě vynahradit.

Pastouška byla prázdná. Po Vlastíkovi a jeho rodině zbyl jen papír na stole a na něm vzkaz, že museli narychlo odjet, že mi děkují a že na ten týden nikdy nezapomenou. Když přišly děti, dozvěděl jsem se jen, že Vlastík se ženou a s dětmi odešli z pastoušky někdy v deset a že šli s rancí.

Druhý den v deset mě v lese zatkli dva estébáci v civilu za asistence kapitána a okrskáře, kteří je nejspíš zavedli. Odvezli mě na okres, kde mě nechali přes noc, a pak mě odvezli snad do Strakonice, to si dodnes nejsem jistý. Ale to není důležité. Na první výslech jsem čekal tři dny, byli na mě dokonce tři, a první věta zněla: „Když se přiznáte, jak jste pomohl rodině Kardových přejít hranici do Rakouska, budeme na to pohlížet jako na polehčující okolnost.“ Řekl

jsem, že až od nich vím, že Vlastík s rodinou utekli – to mi samozřejmě nevěřili. Hlavně ale netušili, jak se Vlastík mohl se třemi dětmi, z nichž nejmladší bylo čtyřleté, dostat přes hranice, aniž o tom kdo tušil. Že se dostal, věděli bezpečně – ještě týž večer hovořil z Hlasu Ameriky. Byli slušní, téměř kulantní. Nakonec mi připomněli, že mám podmínku a že bych se mohl vrátit do kriminálu na dost let, a abych si to nechal projít hlavou.

Neměl jsem co. S tím, co jsem věděl od Libuše, mi bylo jasné, jak se Vlastík s rodinou dostali přes čáru. Měl jsem na něj vztek – musel mít tip, nejspíš od toho neznámého z Prahy, a musel si to dohodnout během toho našeho nádherného týdne. Měl mi to říct, a já se mohl alespoň pokusit o nějaké alibi. Třeba se zranit, nebo se u někoho v Tatovicích opít tak, že bych ráno nesměl do práce. Bylo mi jasné, že se to muselo odehrát během toho deštivého dopoledne, kdy jsme byli v lese rozdělení. Chápal jsem ale, že si ho zavázali takovou mlčenlivostí, že se bál říct to i mně. Dokonce jsem si v noci na cele představoval, že se tam někde v Rakousku cítí vinen a že si možná dodatečně umí představit, že to odnáším. To ale byla dost slabá útěcha. A vztek a pocit ublížení ještě nikomu nepomohly. Mohl jsem se bránit jen tím, že jsem to neudělal. Mohl jsem se odvolat na svědectví těch, kteří viděli Vlastíka s rodinou odcházet v čase, kdy já už dávno byl v lese, mohl jsem svědectvími těch, co se při odklizení kmenů ode mě nehnuli, prokázat, že jsem se nikam nehnul ani já. Jenomže jsem taky věděl, že do pašování lidí jsou vtaženi všichni dospělí z Tatovic, a že ani jeden se neodváží svědčit v můj prospěch.

Měl jsem štěstí, že ten osmapadesátý rok byl ve znamení dohledů na takzvané protizákonnosti, díky nimž jsem se na jaře dostal na svobodu, a tak se mé vazby, ani vyšetřovací ani soudní, nijak neprotahovaly, v listopadu jsem byl – včetně té podmínky – odsouzen celkem na šest let, což v porovnání s dobou před pár roky byl vlastně zázrak.

Znovu jsem se ocitl na Bytízu, kde mě bouřlivě vítala řada mých přátel. Dalo se říct, že jsem mohl dopadnout mnohem hůř.

Asi za půl roku jsem přišel ze šichty, a na cimře mi říkali, že mě tam hledal nějaký mukl. Podle všech ukazatelů nováček. Řekli mu, aby se stavěl po odpoledním nástupu. Nebudu to protahovat. Byl to Vinca z Tatovic, táta Bédíka, mého prvního žáka na kytaru, a mně málem vypadly oči. A když to pak všechno vyklopil, bylo mi všelijak. Tohle slovo se používá, když člověk neví, má-li se radovat nebo třeba vztekat.

Téhož večera, co mě zatkli, se hned po návratu sešli v kovárně a hrozně se pohádali. Někteří vůbec nedovedli pochopit, jak se vůbec mohlo stát, že za ten přechod Kardových zatkli mě. Murdoch na to řekl, že jsem s tím musel počítat, že se to stalo už jednou, ale tehdy se to podařilo odvrátit. A že jsem tehdy měl odejít. Někdo namítl, že mě měli varovat. Jiný ho okřikl, že tím by se prozradili. Pak přišli domů a tam je čekalo div ne slzavé údolí: odvedli v poutech člověka, kterého jejich děti milovaly, a ten člověk je přitom nevinný.

Další dny vlastně probíhaly podobně, jako mé úvahy ve vyšetřovací vazbě: nemluvili o ničem jiném. Jestli mi dosvědčit, že jsem nikoho převést přes čaru ani nemohl. Jestli vybídnout děti, aby dosvědčily, že Kardovi odcházeli z pastoušky v době, kdy už já byl v lese. Jenomže nad tím vším viselo nebezpečí prozrazení. Že v případě prokázání mé neviny budou estébáci hledat viníka jinde. Murdoch měl zase za zády výhrůžku kapitána, že v případě sebemenšího prozrazení je kvůli vlastní záchraně všechny položí.

A do toho ženské, které se na své muže vrhaly jak výčitky svědomí. Děti, které se scházely v pastoušce, udržovaly ji ve stavu, v jakém jsem ji opustil, pouštěly si gramofon, kreslily si, vyřezávaly ptáčky, a hlavně dovnitř nepouštěly dospělé.

A Libuše, která jednoho dne zmizela i s Anežkou a Eliškou, a jedna z Murdochových dcer se po dvou dnech přiznala, že jim pomohla nést rance až těsně za hranici.

Při Vincově vyprávění mi dalo práci, aby mi netekly slzy. Kdyby při tom někdo hrál nějaký glennmillerovský plouzák, nemělo to chybu. Dodatečně jsem si připadal za hrdinu. Byť velice soukro-

mého a utajeného. A hlavně za dráty v koncentráku. To bylo velice povzbuzující.

Vinca něco z toho na mně postřehl a poznamenal, že mě vyhledal především proto, aby se mi za všechny omluvil. Vyzval jsem ho, aby na to zapomněl a radši mi řekl, jak se ocitl na Bytůzu. I když jsem to už tušil.

Bylo to tak. Po domluvě se ženou a se souhlasem Bédíka se šel udat, že Kardovy převedl on, ne já, že pro něho to nebyl žádný problém – prokazatelně tam znal každý kořen. Když ho Karda jednou večer oslovil, neuměl mu odmítnout, protože si ho jako muzikanta tolik vážil. A že by nebylo spravedlivé, kdyby za to, co udělal on, byl ve vězení někdo jiný. Jako já. Vinca dostal čtyři roky – měl tolik polehčujících okolností, že dostal opravdu nejnižší sazbu. Byl jsem na Bytůzu navzdory přerušení svobodou dobře zavedený, a díky tomu jsem se mohl o Vincu postarat, a tak nemusel projít nepřijemným nováčkovským obdobím. Pokoušel se mi z vděčnosti popisovat další podrobnosti z rozpadu tatovické soudržnosti způsobené mým zatčením, například jak se kvůli tomu, že se přihlásil, chlapi málem porubali, ale už jsem nechtěl nic slyšet.

9. května roku 1960 byla vyhlášena jakási podmíněčná amnestie: všem, co byli odsouzeni podle paragrafů na ochranu republiky, byl – bez ohledu na výši – prominut zbytek trestu s desetiletou podmínkou. Týkalo se to mě i Vincka. Vlastně happyend...“

„Moment, moment! Posluchači i já chceme vědět, co bylo dál! A nejen s tebou, taky s oním Vincou, s Tatovicemi, s trumpetákem Vlastíkem, byť zemřel před deseti lety. Co malý Bédík, co Libuše...“

„Hele... Neblázni.... Vypni to, to už stačilo...“

„Ne, Jirko. Fakt ne. Posluchači rozhlasu jsou úplně jiní než diváci televize. Co slyší, si představují podle svého. Nemůžeš je odstříhnout.“

„Není to bůhví jak zajímavý... No dobře, tak si to natoč, ale budou asi zklamaní – nic dramatického se dál nedělo. Byt na hradčanském Novém světě jsem pořád měl – byl tak malý, že se tam ni-

kdo nedral. A měl jsem ho psaný jako trvalé bydliště – to tehdy úředníci respektovali. Vyměnil jsem to za Brno, kde jsem se – protože mě znali jen muzikanti – celkem brzy chytil jako korepetitor a o něco později jsem už hrál v takovém malém jazzbandu. V osmašedesátém jsem dokonce byl v Rakousku na jednom festivalu. Normalizaci jsem přežil celkem bez úhony v rozhlasovém symfoňáku. Už jsem se neoženil. Vlastík sem přijel v jednadevadesátém, ale stálo toho mezi námi už tolik, že jsme se sešli jen jednou. Taky už byl nemocný. Žil někde v Kanadě, dlouho foukal snad v Bostonu, ale ta nemoc mu to překazila. Na rodinu jsem se ho radši ani neptal – měl jsem strach, že mi začne vyprávět o mých dětech a mé bývalé ženě, a do toho se mi nechtělo. Odjel a za čtyři roky umřel. Já se mezitím vrátil do Prahy a pozvali mě učit. Ta paní, co spolu bydlíme, je taky muzikantka. Vinca se do Tatovic nevrátil, jeho žena se v době, kdy byl v base, odstěhovala někam k Liberci, tak jel za ní. S malým Bédíkem se všichni potkáváme v rozhlase i televizi. Není z něj virtuóz na kytaru, ale docela dobrý dirigent. Už jsem pod ním taky hrál a měli jsme společnou radost. Občas jsem měl tisíc chutí zajet se podívat na pastoušku, ale nikdy jsem tam už nebyl. V rodišti maminky na druhé straně hor jsem se jen dozvěděl, že družstvo SVĚTU MÍR přestalo existovat, protože se v té části už nekácelo. Jednou jsem si zajel do Sítova... ale to už jsem ti říkal, že ten okrskář ještě žije... Jo, ještě ses ptal na Libuši. O ní taky nic nevím. Jednou mě po koncertě odchytila jedna z Murdochových dcer, aby mi řekla, že táta někde leží ochrnutý v nějaké léčebně pro dlouhodobě nemocné, a že jen jedinkrát – ale už dávno – dostali dopis od Libuše z Austrálie... Mě opravdu mnohem víc zajímá muzika a mí žáci, s nimiž mládnou, než co se stalo s nějakými Tatovicemi. Ani mě nezajímá, že lidi pořád proti něčemu remcají, já každý ráno poděkuju Pánubohu, že jsem se dožil nejen své svobody, ale i svobody těch dětí, které učím, a které si tu svobodu opravdu užívají. To jim moc přeju, taky ale trošku závidím. Protože kvůli všemu, co jsme si užili dřív, nám to jejich užívání moc nejde. Ale tak to asi má být.“

„Vážení posluchači...“

„Nech toho, Luboš. To si nakecej někde ve studiu. Už toho mikrofonu mám plný zuby. Co takhle koňak? A ne abys mi řekl, že koňak nesmíš! Já ho taky nesmím...“